

BOLIGLIV PÅ TVÆRS AF GRÆNSER

Om danskeres liv i og med en anden bolig i udlandet

Rungsted, oktober 2009

Paper præsenteret på NSBB Nordisk Forskerseminar 2009

Sofie Kylesbech
Center for Bolig og Velfærd
Københavns Universitet
Telefon: +45 26361500
sofiekylesbech@hotmail.com

English abstract

During the last couple of decades, second homes abroad have become continually more popular among Danes as well as other Europeans. Many people today choose to live in and with houses across borders. The paper presents initial results from an ongoing anthropological study on Danes' second homes in six popular housing areas in Spain (Costa del Sol and Mallorca), Italy (Garda lake surroundings, Tuscany) and Thailand (Pattaya and Hua Hin). The empirical data was collected during spring 2009 and consist of qualitative interviews and participant observation in second homes and their surroundings as well as visits in the informants's primary households in Denmark. The paper argues that the second home becomes meaningful both in terms of it's 'otherness' - as the social life in the second home is in many ways experienced as opposed to life in the primary home - and in terms of it's 'somewhereness' - as the second home puts the owner in a particular relation to the surroundings and the local society. Thus, the paper concludes, living in and with a second home becomes meaningful in both a transnational and a local context.

Indledning

Dét at have flere boliger er blevet en naturlig del af mange danskeres liv. Samtidig giver øget globalisering mulighed for at flere og flere danskere kan og vil købe en anden bolig i udlandet. Der findes endnu ingen dækkende opgørelser af omfanget af danske boliger i udlandet, men antallet af boligmesser, ejendomsmæglere, hjemmesider, danskernetværk og avisskriverier om udenlandske boliger tyder på, at dét at købe et hus eller en lejlighed under varmere himmelstrøg har været et stærkt tiltagende fænomen blandt danskere, såvel som mange andre velstillede folkeslag. Hvordan bruger folk en bolig i den anden ende af Europa eller en fjern verdensdel? Og hvilken betydning tillægges denne anden bolig? Det er omdrejningspunktet for et antropologisk speciale, som denne artikel skal ses som et skridt på vej imod. Min opmærksomhed er her rettet mod, hvordan boligerne tillægges betydning af de mennesker, som ejer og bruger dem. Med inspiration fra antropologien om rum og sted og fænomenologiens blik på beboelse (dwelling) diskuteres i hvilke kontekster livet i og med en anden bolig i udlandet får betydning for deres beboere. Projektet er en del af det tværfaglige forskningsprojekt *Den anden bolig* ved Center for Bolig og Velfærd.

BOLIGLIV PÅ TVÆRS AF GRÆNSER

Om danskeres liv i og med en anden bolig i udlandet

Rungsted, oktober 2009

Artiklen er baseret på 4 måneders feltarbejde som forløb i foråret 2009. Materialet består af kvalitative interviews med danskere med en feriebolig i udlandet, deltagerobservation i og omkring ferieboliger i populære boligområder i hhv. Thailand, Spanien og Italien foruden et omfattende billedmateriale. Desuden er salgsmateriale, messer og hjemmesider om boliger i udlandet og de enkelte lokalområder inddraget. Data er endnu ikke færdigbehandlet og artiklen har således etnografisk karakter og præsenterer indledende analytiske overvejelser.

Områderne

Der er stor forskel på, hvilke områder danskere kigger efter, når de køber en anden bolig i udlandet. De områder, der er omdrejningspunktet for denne artikel, har det til fælles, at de er blandt de populære ferieboligområder, der befinder sig geografisk længst væk fra Danmark. De ligger under 3 timers kørsel fra en international lufthavn, og de kan betegnes som beliggende 'under varmere himmelstrøg' og i umiddelbar nærhed til vand. Derudover repræsenterer de et varieret udpluk af de mest populære områder blandt danskerne. Her gives et lille indtryk af hvert af de pågældende områder. Beskrivelserne er baseret på lokale ejendomsmægleres præsentationer og informanternes udsagn om dem.

Ser vi bort fra nabolandet Sverige, er Spanien det land i verden, danskerne køber flest boliger i (stærkt efterfulgt af Frankrig). Områderne Costa del Sol og Mallorca repræsenterer veletablerede velkendte områder for både charterturisme og boligkøb blandt danskere og andre nordeuropæiske folkeslag. Her har mange haft en anden bolig gennem længere tid, og mange danskere med anden bolig har et solidt kendskab til områderne og en stor kontakthflade med andre mennesker – særligt andre danskere. De fleste oplever her deres omgivelser som lettilgængelige og genkendelige. De udvalgte områder i Thailand og Italien repræsenterer på vidt forskellig vis to nyere tendenser. Områderne i og omkring Hua Hin og Pattaya i Thailand er de mest populære destinationer uden for Europa mht. boligkøb. De er eksempler på den øgede globalisering inden for danskernes valg af anden bolig, som også ses i områder i Sydamerika (primært Nordbrasilien) og USA (primært Californien). Samtidig er områderne i Thailand relativt billige at købe en bolig i. Her køber folk et nybygget typehus og får en plads i en kultur, der opleves som fremmed og eksotisk. Til forskel fra dette opleves områderne ved Gardasøen og Toscana som særligt autentiske. Her købes gerne en bolig fra 1600-tallet, hvis historie dyrkes og udstilles trods krav om istandsættelse og vedligeholdelse. De repræsenterer således

BOLIGLIV PÅ TVÆRS AF GRÆNSER

Om danskeres liv i og med en anden bolig i udlandet

Rungsted, oktober 2009

tre forskellige typer boligoplevelser: Det genkendelige, det eksotiske og det autentiske.

Fravalgt er i denne omgang det populære naboland Sverige, som, selvom man krydser de nationalstatslige grænser i geografisk afstand, kan sammenlignes med yderområder i Danmark; storbyboligen, som er en særlig udbredt tendens i Berlin; den franske sydkyst og ikke mindst de nyprojekterede lavprisområder i Bulgarien og Tyrkiet, som indtil finanskrisen oplevede stærkt stigende popularitet – særligt pga. investeringsaspektet af en sekundær bolig.

Boligerne

Den anden bolig afspejles ikke i en bestemt boligtype – det kan være alt fra kæmpe luksusvillaer på bjergtoppe til små studios i et bynært betonbyggeri. I undersøgelsen er lagt vægt på at besøge en variation af boliger frem for et repræsentativt udpluk. Til fælles har de, at de skal skabe rammer for en tilværelse, som er anderledes end i den primære bolig. Derfor har de nogle funktionelle fællestræk, selvom de æstetisk set er meget forskellige. Det vil blive nærmere belyst senere i artiklen. Samtidig er en bolig en måde at møde den omkringliggende verden. Derfor er det særligt interessant at kigge på den måde boligerne arkitektonisk set er afgrænset fra omverden og ikke mindst den måde, aktiviteter i forbindelse med boligen (køb, istandsættelse, indretning, vedligeholdelse), sætter folk i en relation til omverdenen.

Ud fra disse betragtninger er fokus i denne artikel på beboernes boligliv på tværs af grænser. Med boligliv forstås livet i og med en bolig. Betegnelse indebærer en bevidsthed om, at boliger både er fysiske / arkitektoniske rum og sociale rum. De er samtidigt beliggende et sted, som personen med en bolig får en særlig relation til. Det er således i det levede liv en bolig får betydning, hvilket medfører en opmærksomhed på denne betydningsdannelse dynamik. Rum sker. Relationer til steder forandres. I mine informanternes liv, har boligen selvfølgelig en betydning i sin helhed. Skelnen mellem rum og sted, mellem livet *i* og *med* den anden bolig er derfor udtryk for en udelukkende analytisk systematisering.

Livet i den anden bolig i udlandet

Lad os starte med at få et indblik i tilværelsen i den anden bolig i udlandet. En tilværelse som først og fremmest er karakteriseret ved masser af tid, hygge, afslapning og ikke mindst varme.

BOLIGLIV PÅ TVÆRS AF GRÆNSER

Om danskeres liv i og med en anden bolig i udlandet

Rungsted, oktober 2009

Som med sommerhuset (se Kirsten Gram-Hansen 2009) og kolonihaven (se Kirstine Cool 2009), har det 'at komme væk' stor betydning for tilværelsen i den anden bolig i udlandet. Ejerne beskriver det bl.a. som, at de her kan 'koble helt af' og 'ikke behøver foretage sig noget fornuftigt'.

Når informanterne taler om 'at komme væk', handler det i høj grad om at slappe af og have god tid. Flere beskriver, hvordan de kan mærke på deres krop, at de slapper helt af, allerede når de sidder i transithallen og får en fadøl inden flyet afgår, eller når de hører italiensk fra højtalerne i ankomsthallen. Mange fortæller om, at rejsen eller afstanden har stor betydning for, at de kan slappe rigtigt af, for man kan ikke bare lige tage hjem (fordi der er for langt), og telefonen kimer ikke hele tiden (fordi det er for dyrt).

Sol og varme er for de fleste hovedargumentet for at købe en feriebolig i udlandet i stedet for fx et sommerhus i Danmark. At solen skinner, og vejret er varmt, er tit også koblet sammen med at slappe af og være helt væk fra stress og jag. Her kan man "få varmen", som en informant udtrykker det:

"I et sommerhus i Danmark, der får man ikke varmen. Man når ikke en gang at afstresse."

Dette er også årsag til, at livet i en feriebolig oftest foregår på terrassen, mens boligens inderum står ubrugte hen og får meget lidt opmærksomhed, når informanterne fortæller om livet i boligen. Ved hvert interview bad jeg mine informanter om at tage tre billeder, som repræsenterede deres bolig. Med undtagelse af to personer, startede de alle med at tage et billede af deres terrasse og/eller udsigten fra den, og mange tog slet ikke noget billede indenfor. Livet i den anden bolig i udlandet handler altså i høj grad om livet på terrassen. Derfor kan det være spændende at fokusere på, hvordan terrassen former sig som arkitektonisk og socialt rum.

Antropologen Alberto Corsín Jiménez (2003) forklarer med begrebet kapacitet, hvordan alle rum opleves gennem sociale relationer, og at alle sociale relationer er rumlige: "Space is no longer 'out there', but a condition or faculty – a capacity – of social relationships. It is what people do, not where they are" (Jimenes 2003:140). Fysiske og sociale rum forudsætter således hinanden. Rum er oplevelser og handlinger på bestemte steder med bestemte mennesker. Livet på terrassen afspejles således på samme tid i mine informanters erfaringer og i det konkrete fysiske rum. Ser vi med denne optik på terrassen i den anden bolig i udlandet, kan vi nærme os en forståelse for, hvordan tilværelsen udfolder sig og får betydning for dem,

BOLIGLIV PÅ TVÆRS AF GRÆNSER

Om danskeres liv i og med en anden bolig i udlandet

Rungsted, oktober 2009

som har en anden bolig i udlandet. Terrasserne er ofte store og afgrænsede fra andre menneskers blik. Samtidig er de ofte inddelt. Der er således et fællesareal, hvor der står et bord med nogle stole omkring, hvor folk opholder sig, når de er sammen med hinanden og andre, og hvor mine interviews i øvrigt også fandt sted. Derudover er der et område, hvor man kan opholde sig alene. Her står gerne en liggestol i en afkrog med front væk fra det øvrige opholdsområde. En kvinde med lejlighed i Spanien beskriver dette forhold således:

"Og så har vi en 80 m² stor terrasse. Det er vidunderligt. Og så er den delt op, så kan jeg ligge derhenne og læse en bog og så lægger jeg slet ikke mærke til dem, der er i den anden ende. Det er meget rart, at vi sådan ligesom kan være sammen, hver for sig ikk"

Terrassen er altså ikke bare et sted man slapper af – det er et sted, man er sammen. Selv når man ikke er sammen, er man sammen. På terrassen er der kapacitet for 'at være sig selv' og at være sammen og opleve begge mere intenst end i den primære bolig. Samværets betydning kommer således stærkt til udtryk i både interviews og i terrassernes fysiske udformning.

Men endnu en dimension er vigtig for at forstå livet i den anden bolig i udlandet, nemlig tid. Lige som rum har kapacitet for sociale relationer, sker rum også i og med tid. Nancy Munn (2003) beskriver i en artikel om hellige steder i det aboriginale landskab, hvordan hellige rum varierer over tid og i forhold til forskellige personer. Hun lancerer i den forbindelse begrebet *spacetime*. Begrebet sætter focus på rums temporalitet, som Munn forklarer: "Spacetime is a symbolic nexus of relations produced out of interactions between bodily actors and terrestrial spaces" (Munn 2003:93). At boligen i udlandet opleves i tid, er åbenlyst i dette tilfælde, eftersom informanterne kun opholder sig dér bestemte perioder på året, og at boliger står tomme eller bruges af andre den øvrige del af året. De er rum, der kobles til en bestemt tid, dvs. den tid, folk opholder sig der – fx ferie eller vinter. Mere interessant er det dog, at de også er rum, der opleves med tid. I ferieboligen er der ikke noget, der skal nås. Tiden skal ikke 'bruges' til noget, den 'går' bare og den er 'forsvundet', når man skal til at hjem. Tilværelsen foregår i modsætning til derhjemme uden fastlagte planer, som det bl.a. kommer til udtryk i denne informants beskrivelse af hverdagen i hans hus i Thailand:

Informant: "Det meste af min hverdag er herude på terrassen. Det er total afslapning. Nogle dage er jeg kun her"

Interviewer: Hvad laver du så, når du er her?

BOLIGLIV PÅ TVÆRS AF GRÆNSER

Om danskeres liv i og med en anden bolig i udlandet

Rungsted, oktober 2009

Informant: Så sidder jeg og kigger lidt på poolen og øh... Jeg synes tiden går stærkt. Jeg synes, der er noget at lave hele tiden. Så kommer der nogen forbi og snakker lidt. Og så er vinteren forbi, når man kommer hjem.”

Hverdagen fyldes af afslapning, samvær og små begivenheder, som indtræffer uplanlagt. Den opleves cyklisk, gentagende uden oplevelsen af lineær fremgang ind til den er gået, og folk skal hjem igen. Gentagelsen bekræftes af rutiner fx i forbindelse med spisning, som for mange foregår på de samme steder og på omtrent samme tidspunkter. For manges vedkommende er selve serveringen også den samme, som denne kvinde med hus i Spanien fortæller:

”Vi spiser stort set salade Nicoise hver dag til frokost. Børnene elsker det. Derhjemme ville jeg jo aldrig spise det samme hver dag”

Selvom gentagelse er en del af de fleste menneskers tilværelse, dyrkes den i bemærkelsesværdig grad i ferieboligen. Men samtidig åbner den cykliske tidsopfattelse mulighed for spontanitet – når intet skal nås, er der god tid til at følge sine indskydelser. Når ingenting planlægges, er der tid til at gøre noget lige nu.

Den anden bolig i udlandet udtrykker således en særlig måde at opleve rum, relationer og tid. I den sammenhæng er det ikke misvisende, at kalde den *den anden*. Livet i boligen får nemlig i høj grad sin betydning som modsætning til tilværelsen i den primære bolig i Danmark. Her kan man slappe af og skal ikke stresse som derhjemme. Her kan man få varmen og regne med solen, når det er koldt eller utilregneligt derhjemme. Her kan man være mere intenst sammen og her opleves tiden cyklisk og spontan og ikke lineær og planlagt. Når vi ser på livet i den anden bolig i udlandet, er en af de væsentligste værdier netop dét, at den er *den anden* i centrale henseender som oplevelsen af relationer og tid.

Boligerne er dog altid placeret et sted, og derfor vil næste afsnit handle om, hvordan de får betydning ikke blot i kraft af deres andethed, men også i kraft af relationerne til de steder, boligerne er beliggende.

Livet med den anden bolig i udlandet

Selvom hovedargumenterne for at købe en bolig i udlandet er at komme væk og få varmen, rækker engagementet gennem et boligkøb meget længere. De fleste informanter er meget begejstrede over det sted, de har en bolig, men det varierer meget, i hvor høj grad, de ønsker at involvere sig i det. Mange vil gerne bare have lov at være sig selv og at have fred og ro.

BOLIGLIV PÅ TVÆRS AF GRÆNSER

Om danskeres liv i og med en anden bolig i udlandet

Rungsted, oktober 2009

Boligen er således et skjul, hvor de kan nyde varmen, tiden og hinanden uden fremmede blikke. Men uanset deres personlige engagement, kan de med en bolig ikke undgå at blive forankret i et landskab, et politisk og juridisk system og i en social verden. Boligen er dermed både en måde at skabe nærhed og distance til omgivelserne.

Denne pointe er inspireret af fænomenologisk teori. Herunder særligt Tim Ingolds videreudvikling af Martin Heideggers idéer om forholdet mellem at bo (to dwell) og at bygge (to build) (Heidegger 1975, Ingold 2000). I denne optik er den måde, boliger er bygget, udtryk for en måde at bebo verden. Ved at bebo verden med en bolig omkring sig, skabes dels distance til og dels afsæt for interaktion med verden. Min brug af dette komplekse teoriapparat er endnu ikke udviklet til fulde, men indtil videre fører det opmærksomheden mod den rolle, boligen har i mine informanternes oplevelse af omgivelserne, og hvordan denne relation påvirker betydningen af den anden bolig i udlandet.

Dét at have en bolig er en måde at være tilstede i verden. Dette gælder både i forhold til landskaber, hvor boligen har en fysisk plads et sted i landskabet, i forhold til samfundet, hvor informanten med en bolig er juridisk placeret og sidst men ikke mindst i forhold til andre mennesker i lokalområdet.

Når jeg har bevæget mig rundt med informanterne, eller når de har fortalt om lokalområdet, har det slået mig, at de opfatter sig selv som en del af landskabet, og ikke som jeg selv stående uden for landskabet som beskuere. Med en bolig har de fået en plads i landskabet. I informanternes skildringer ser jeg det i evnen til at finde vej, måden at beskrive landskabet og et sanseligt tilhørsforhold. De oplever udsigten over havet / oppe på bjerget / nede i byen som 'deres'. De har lært at gebærde sig i landskabet, som denne mand med bolig i Norditalien udtrykker det:

"I starten kunne jeg da godt blive lidt nervøs ved de der smalle bjergveje, men det vænner man sig til. Nu tænker jeg slet ikke over det"

Selvom de landskaber, informanterne bebor, er meget forskellige, beretter informanter i alle områderne om, hvordan de på lignende vis har lært at færdes. De har lært at køre ad den smalle bjergvej op til deres hus, at køre bil ligesom spanierne eller de kender den bedste taxachauffør. De kan desuden finde de gode steder: olivenpresseriet, det rigtige marked, den gode restaurant eller dét supermarked, hvor de har den gode slags tun eller det rigtige smør.

BOLIGLIV PÅ TVÆRS AF GRÆNSER

Om danskeres liv i og med en anden bolig i udlandet

Rungsted, oktober 2009

Gennem køb, indretning, vedligeholdelse og beboelse indgår informanterne desuden i en række praktiske relationer, som danner grundlag for deres sociale relationer i lokalområdet. De mange praktiske interaktioner, der er forbundet med det at have et hus, som skal repareres, males, indrettes, have elektricitet, passes på og gøres rent, har stor betydning for informanternes tilknytning til stedet. Ofte er havemanden eller rengøringskone de nærmeste lokale relationer og danner udgangspunkt for lokale netværk og ikke mindst unikke oplevelser. Her bliver et daglangt møde med de offentlige myndigheder for at få godkendt et skøde opfattet som en spændende kulturel oplevelse. Eller som denne informants beskrivelse fra Thailand:

Informant: Byggekvaliteten er jo meget anderledes hernede. Også sådan mentalitetsmæssigt.

Interviewer: Hvordan er det anderledes?

Informant: Vi kan tage eksemplet med vandvarmerne. her i Thailand sætter man vandvarmerne op inde i brusekabinen, sådan så man har en el-installation lige ved siden af rindende vand. Det er ulovligt i Danmark, så det har vi bestemt at de skulle ind i væggen, men det kan de ikke finde ud af, og så er det det. Så trækker man bare på skuldrene.

Interviewer: Hvorfor?

Informant: Altså, det er jo Thailand, og vi er glade for at være her (smiler).

I stedet for at lade sig gå på, ser denne mand den uønskede el-installation som en nær oplevelse af Thailandsk kultur. Igennem hans bolig, har han fået en særlig oplevelse med sine omgivelser, som han opfatter som thailandsk kultur.

Samtidig er der de fleste steder et stærkt netværk blandt danske boligejere, som mødes gennem klubber, på særlige caféer og gennem fælles venner i kraft af deres bolig og gentagne tilbagevenden til området. De oplever som boligejere at få et særligt fællesskab og ikke mindst en særlig social status – mellem turister og fastboende. Det giver således en bestemt status at have hus - både blandt lokale og danskere; man er *ikke* turist, man lader sig ikke snyde, man kender de gode restauranter, man opfører sig ordentligt og man vil gerne undgå 'turistede' områder. Samtidig kan man aldrig blive lokal, og de fleste vil det heller ikke, selvom de som boligejere tildeler det stor betydning at have et respektfuldt forhold til lokalbefolkningen. Dette engagement praktiseres også hjemmefra, hvor informanterne begynder at holde sig opdateret på begivenheder i lokalområdet og politiske forhold i det pågældende land og på den måde demonstrerer et tilhørsforhold.

BOLIGLIV PÅ TVÆRS AF GRÆNSER

Om danskeres liv i og med en anden bolig i udlandet

Rungsted, oktober 2009

Bolig får således betydning gennem det sted, den er placeret, fordi beboeren får en plads i landskabet, lærer folk at kende og får en række unikke oplevelser gennem livet med en anden bolig i udlandet. Den anden bolig er som beboelsesform en særlig måde at opleve verden – her forstået som de omgivelser i verden, boligen nu er placeret i.

Boligliv på tværs af grænser

Som beskrivelserne af livet i og med en anden bolig i udlandet viser, får disse boliger betydning for informanterne i mange forskellige kontekster: Den danske på grund af værdien som *den anden*, som jeg viste i afsnittet om livet i boligen. Den lokale igennem relationen til det pågældende sted, som det blev tydeliggjort i forrige afsnit om livet *med* boligen. Men endnu en kontekst er væsentlig i denne sammenhæng, nemlig den globale. En grundlæggende forudsætning for muligheden for at anskaffe og benytte sig af en anden bolig i udlandet er den øgede globaliseringen. Mine informanter har haft mulighed for at købe en bolig i udlandet, fordi de ved, det er muligt; fordi de kan kommunikere i skrift, tale og ikke mindst gennem billeder med ejendomsmæglere, bygherrer og andre danskere med bolig i det pågældende område og fordi de kan rejse til deres bolig på relativt kort tid. Indirekte beskrives globaliseringen desuden som betydningsfuld, når de fortæller om deres regelmæssige brug af internet, om tilgængeligheden af velkendte varer i supermarkedet, om billige flybilletter og andre af de muligheder, globaliseringen åbner for mine informanter og giver deres boligliv betydning.

Danskeres sekundære boliger i udlandet er således eksempler på, hvordan boligliv går på tværs af grænser og får betydning i flere forskellige kontekster. Her i den danske pga. boligens andethed, den lokale pga. boligens stedslighed og den globale som en grundlæggende forudsætning.

Referencer:

- Cool, Kirstine (2009) *At finde hjem i planlægningen*. Paper præsenteret på NSBB Nordisk forskerseminar 22.-24.10.2009, Rungsted
- Gram-Hansen, Kirsten (2009) *Sommerhuset – om at komme ud og at komme væk og at være sammen*. Paper præsenteret på NSBB Nordisk forskerseminar 22.-24. Oktober 2009 i Rungsted
- Heidegger, Martin (1975) "Building, dwelling, thinking". I: *Lotus International*, vol 9 (1975) p. 208.
- Ingold, Tim (2000) *The perception of the environment, essays on livelihood, dwelling and skill*. Routledge London.
- Jiménez, Alberto Corsín (2003) On space as capacity I: *Journal of the Royal Anthropological Institute* (N.S.) vol. 9, no.1, s. 137-153.
- Munn, Nancy (2003) Excluded spaces: The figure in the Australian Aboriginal Landscape I: Low og Zúniga: *The anthropology of space and place. Locating culture*. Blackwell Publishing.